

KZ-Gedenkstätte Neuengamme

Ausstellungen
Begegnungen
Studienzentrum

KZ-GEDENKSTÄTTE NEUENGAMME

הדפסה
שעות פתיחה
קישורים

מרכז הלימודים להזמנה של אירועים בתשלום: טל. 040 4 28 13 15 43 אי-מייל: studienzentrum@kb.hamburg.de	KZ-Gedenkstätte Neuengamme Jean-Dolidier-Weg 75 21039 Hamburg טל. 040 4 28 13 15 00 פקס 040 4 28 13 15 01 אי-מייל: info@kz-gedenkstaette-neuengamme.de אתר האינטרנט: www.kz-gedenkstaette-neuengamme.de f t w @
ספורים מודרכים להזמנה של ספורים מודרכים בתשלום ושל ימי פרויקטים דרך שירות המוזיאונים המבורג: טל. 040 4 28 13 10	תערוכות יום ב' עד יום ו', 9:30 - 16:00 שבת, יום א' ובחגים: בחודשים אפריל ועד ספטמבר 12:00 - 19:00 בחודשים אוקטובר ועד מרס 12:00 - 17:00
ספורים בגרמנית בשפת התנועות Martina Bergmann, SHMH מוסד: museumsdienstHH טלפון ויזואלי: 03 80 10 31 040 פקס: 040 427 925 324 אי-מייל: Martina.Bergmann@museumsdienst-hamburg.de	הארכיון הפתוח שעות פתיחה זהות לאלה של התערוכות טל. 040 4 28 13 15 51
ספורים ביום א' (ללא הרשמה מראש) מקום פגישה: בית הולדות סמוך לבית 12:00, החרושת ללבנים (בחודשים אפריל ועד ספטמבר) 15:00 (בחודשים אוקטובר ועד מרס) 14:00 מקום פגישה: הכניסה הראשית	ארכיון ניתן להשתמש בשירותי הארכיון לאחר תיאום מראש בימי החול טל. 040 4 28 13 15 37
מו"ל אתר ההנצחה במחנה הריכוז לשעבר נוינגמה, נובמבר 2016	ספרייה יום ב' עד יום ה' 10:00 - 15:00 יום ו' 10:00 - 13:00 ולאחר תיאום מראש טל. 040 4 28 13 15 13
עריכה קרין שווה	בחיסות הממונה על תרבות ותקשורת של ממשלת גרמניה

מחנה הריכוז נוינגמה

בין השנים 1938 ו-1945 הופעל בנוינגמה מחנה הריכוז הגדול ביותר בצפון-מערב גרמניה. עלית הקמת המחנה היתה ייצור לבנים לבנייני הציבור הענקיים שתוכננו לעיר המבורג

האסירים

מחנות הריכוז הוקמו בהתחלה למאסרם של מתנגדים פוליטיים למשטר הנאצי. מאוחר יותר הובאו למחנות גם קבוצות של נרדפים אחרים: יהודים, צוענים, הומוסקסואלים, עדי יהוה ובני אדם שהואשמו במעשים פליליים או א-סוציאליים לכאורה. האסירים הראשונים במחנה נוינגמה היו ברום נתינים גרמניים. במהלך מלחמת העולם השנייה הוספו גברים והחל מ-1944 גם נשים מכל מדינות אירופה הכבושות. עילות מאסרם היו לרוב התנגדותם לכיבוש הגרמני, מרידה נגד עבודת הכפייה או רדיפה מטעמים גזעניים. האסירים הזרים היו במהרה את רוב רובה של אוכלוסיית האסירים (כ-90 אחוז). יותר ממחציתם הגיעה ממרכז ומזרח אירופה. ב-1941/42 היו האסירים הפולניים הקבוצה הלאומית הגדולה ביותר במחנה והחל מ-1942/43 האסירים הרוסיים. אבל גם מבלגיה, מצרפת, הולנד ודנמרק הובאו ב-1943/44 אלפים למחנה נוינגמה. סה"כ שהו בין 1938 ועד 1945 יותר מ-80,000 גברים וכ-13,500 נשים במחנה הריכוז נוינגמה הראשי ובכ-85 משלוחותיו. כ-5,900 בני אדם נוספים לא נרשמו בספרי המחנה. עד תום המלחמה ובמהלך פינוי המחנה מתו מתנאי החיים והעבודה הרצחניים שם לפחות 42,900 בני אדם במכלול המחנה נוינגמה. נוסף לזה כמה אלפי אסירים ניספו אחרי שפנו למחנות אחרים או מתו מהשלכות מאסרם בנוינגמה עוד לאחר שיחרורם

הס"ס במחנה

הס"ס אירגן וביצע במחנות הריכוז את כליאתם של בני אדם שנרדפו מטעמים פוליטיים, גזעניים או אחרים. במחנה הריכוז נוינגמה ובשלוחותיו שירתו יותר מ-4,000 אנשי הס"ס. במחנות הנשים עבדו גם סוהרות עבור הס"ס. לקראת סוף המלחמה הועברו גם חיילים מהוורמאכט, מחיל הים, אנשי המכס והמשטרה לשירות השמירה במחנות הריכוז. הס"ס נהג באסירים באופן בזוי ומשפיל. מעבר למערכת ענישה נוקשה ושיטתית ניתן היה מרחב תימרון גדול להתנהגות שרירותית כלפי האסירים. אנשי ס"ס אלימים ואכזריים במיוחד קיבלו הטבות כגון העלאה בדרגה

העבודה

האסירים במחנה הריכוז נוינגמה אולצו לעבוד כל יום ביומו בין 11 ל-12 שעות בעבודות מפרכות. בנוינגמה הם היו עסוקים בהקמת מגוריהם של האסירים, של הס"ס, בבנייתו של בית-חרושת חדש ללבנים ובהקמתם של אתרי ייצור אחרים. בקומנדו עם תת-תנאי עבודה רצחניים במיוחד אולצו אסירים לחפור תעלה שתקשר את בית-החרושת ללבנים עם יובל של נהר האלבה ולבנות נמל לצורכי הובלת הלבנים באוניות-משא. ב-1942 החל בית-החרושת החדש בייצור לבנים והאסירים הועסקו ביתר שאת במחצבת חרסית. ב-1943 החל ייצור של פריקטטיים מבטון לבניית מקלטים ומגורים ארעיים. המחצית השנייה של המלחמה ראתה עבודה מוגברת באתרי הייצור של תעשיית החימוש שנמצאו במחנה כגון מפעלי מכונות של חברות מקומיות ובית החרושת הנודע 'ואלטר' וגם במפעל כלכלי של הס"ס לחימוש וציוד צבאי במחנות-החוץ של נוינגמה שהוקמו בצפון-מערב גרמניה החל מ-1942. האסירים שימשו בעיקר בתעשיית החימוש ולסילוק חרבות ואולצו להקים בונקרים ומתקני תעשייה

מגורים

ב-8 צריפים מעץ, כל אחד עם שני בלוקים, ישנו האסירים בהתחלה בצפיפות גדולה על סקי קש על הקרקע. מאוחר יותר צוידו הצריפים במיטות בנות שלוש קומות, בארונות מתכת, שולחנות וספסלים. בבלוקים שאורכם היה חמישים מטר ורוחבם שמונה מטר נדחסו בדרך כלל הרבה יותר מ-300 אסירים, לעתים אפילו יותר מ-600 אסירים. שני מבני לבנים נוספים שהוקמו ב-1943/44 כללו כל אחד ארבעה בלוקים שאוכלסו בכ-500 עד 700 גברים. החל מ-1944 לעתים תכופות שלושה אסירים היו צריכים להתחלק במיטה אחת. לא היו מספיק כיורים ומחראות. במגורי האסירים עמד קבוע סירחון של זיעה, צואה ושתן. לא זכותם של היותר חזקים

תזונה ולבוש

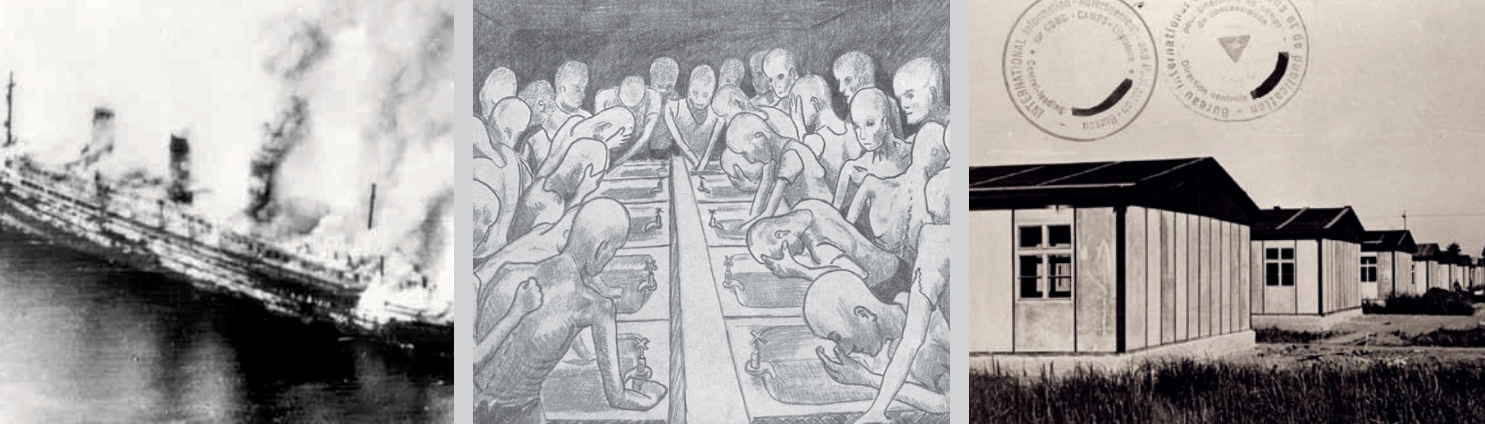
חשיבתם והתנהגותם של האסירים נשלטו על-ידי הרעב המתמיד. האוכל היה דל ולא אחת בלתי אכיל. בבוקר חולק מרק חלב דליל ונחל דלוח שנקרא 'קפה' ובצהריים מרק קלוש. היו אסירים שקיבלו בנוסף כיתוספת לעמל קשה במיוחד פרוסת לחם מרוחה בחמאה. בערב חולק מנת הלחם למחרת. האסירים לבשו מדים אחידים מבד מפוספס שלא היגנו מפני קור וגשם. לעתים תכופות בגדי האסירים היו מטולאים, בלהים, קטנים או גדולים מדי. אסירים רבים ניסו להגן מפני הקור בעזרת סקים ריקים מנייר או חתיכות של שמיות-צמר ששמו מתחת למדים. מה שהיה אסור בהחלט. גם בחורף האסירים נעלו אך ורק קבקבים. כאשר מ-1943 חל מחסור במדים מפוספסים הס"ס חילק גם לבוש אזרחי שהיה מסומן בצלבים גדולים שצוירו בצהוב על הבגדים

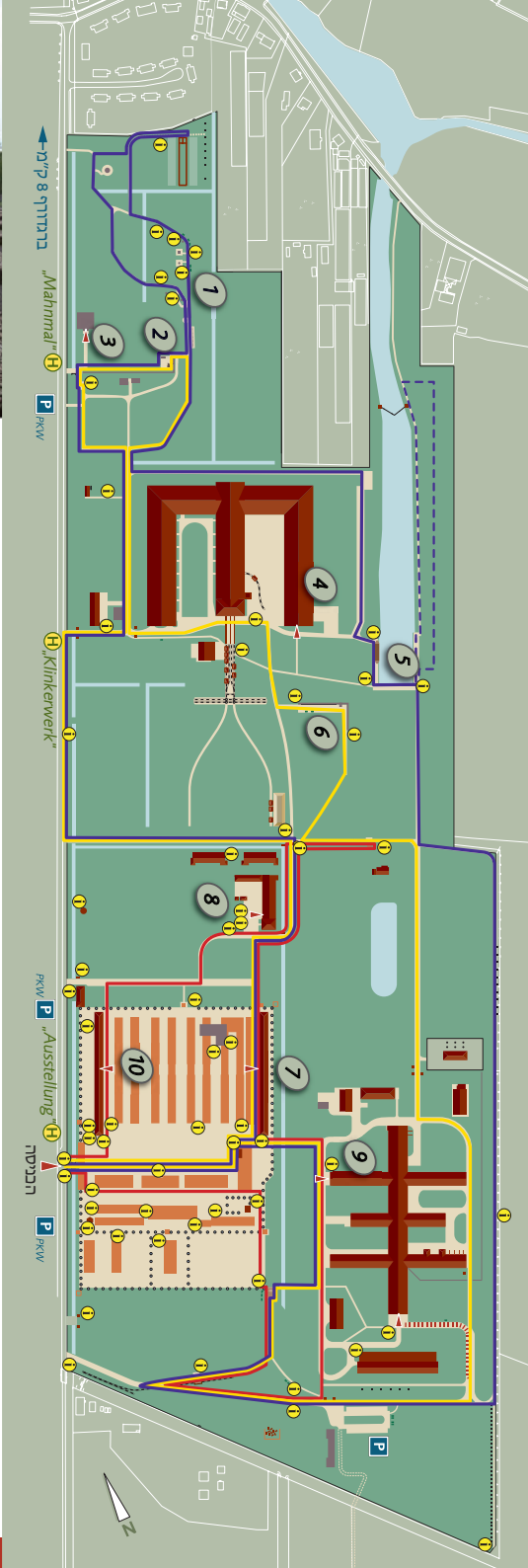
מחלות ומוות

האסירים במחנה הריכוז נוינגמה נתקלו יום יום במוות – הם ראו כמה רבים חבריהם שנספו וחיו בפחד מתמיד מאותו גורל. הם מתו מרעב, עקב התנאים הבלתי אנושיים ששררו בעבודת הפרך, בגלל הלבוש הלא מספיק, תנאים לא היגייניים במחנה, טיפול רפואי שלא קיבלו או אלימות רבה מצד השומרים. כמה אלפים הוצאו להורג או נפלו קורבן לפעולות רצחניות ממוקדות

הסוף

במרס 1945 הפך 'מחנה הסקנדינביים' בנוינגמה לנקודת איסוף לכלל האסירים הדניים והנורבגיים שהוחזקו בגרמניה. מעל כ-4,000 אסירים פונו בין ה-9.4.1945 ל-20.4.1945 תחת חסות הצלב האדום השוודי באמצעות ה'אוטובוסים הלבנים' לשוודיה. במקביל החל פינוי המחנה הראשי. כמה אלפים מאסירי נוינגמה ושלוחותיו הגיעו בהליכה ברגל ובקרונו-משא ל'מחנות קליטה' כמו וובלין, זנדבוסטל או ברגן-בלזן. שם הם נעזבו לנפשם ללא מזון או טיפול רפואי ובתנאים היגייניים אינמיים. כ-9,000 אסירים הועברו לשלושה ספינות שעגנו במפרצה של העיר ליבק, ה'טיילבק', ה'אתנה' וה'קפ ארקונה', היכן שרבים מהם מתו מרעב, צמא ומחלות. בהפצצה של חיל האוויר הבריטי ב-3.5.1945 על הספינות 'טיילבק' ו'קפ ארקונה' נשרפו למוות או טבעו בים כ-6,000 אסירים ונורו למוות על ידי הס"ס כשניסו להימלט. רק 450 אסירים שרדו את התופת. במחנה הריכוז נוינגמה הס"ס שיטש בשטיותיות את עקבות פשעיו. מסמכים נשרפו, הצריפים נוקו מקש וליכלוך, מתקן ההכאות והגרדום הוסרו. האסירים האחרונים ואנשי הס"ס עזבו את המחנה המפונה והמנוקה ב-2.5.1945. שעות אחדות אחר מכן ראשוני החיילים הבריטים הגיעו אל המחנה

אתר הנצחה של מחנה הריכוז לשעבר נוינגמה

אתר הנצחה נוינגמה מנציח באתר ההיסטורי את יותר מ-100,000 בני האדם ששהו בין 1938 ו-1945 במחנה הריכוז נוינגמה ובשלוחותיו. האתר הוא מקום זיכרון ולמידה ששומר את זכר קורבנות הטרור הנאצי ומציע מגוון אפשרויות לעיסוק בסירותיו והשלחותיו של המשטר הנאצי

המקום לאחר 1945

לאחר סיום המלחמה השתמשו רשויות הצבא הבריטי בבנייני מחנה הריכוז לשעבר נוינגמה תחילה כמחנה לעקורים ומאוחר יותר כמחנה מעצר לאנשי הסי"ס, הנסדא"פ והוורמכט וכמו כן כמחנה מעבר. בשנת 1948 שטח המחנה נמסר לידי עיריית המבורג שהרסה מספר בניינים מקוריים של מחנה הריכוז לשעבר והשתמשה בבניינים הנתורים ובכ"מה נוספים שהוקמו כבבית-סוהר. בסוף שנות ה-60 קם בשטח המחנה עוד בית-סוהר. ביזמת ניצולים רבים הוקמה ב-1953 אנדרטת זיכרון ראשונה באיזור משתלת המחנה. ב-1965 קם אתר הזיכרון הבין-לאומי עם אסטלה, קיר ההפסל 'האסיר המת'. ב-1981 נפתח בית-מסמכים עם תערוכת קבע ראשונה. ב-1995 חונכה תערוכה בשטח גדול יותר עד שבסוף, אחרי מאבקים ממושכים במיוחד מצדם של איגודי הניצולים ועל אף התנגדויות רבות בית-הסוהר הראשון הועבר ובשנת 2005 אפשר היה למסור אתר הנצחה מעוצב מחדש לידי הציבור. לאחר סגירת בית-הסוהר השני ב-2006 כמעט כל שטחו של מחנה הריכוז לשעבר בנוינגמה הפך לאתר הנצחה

אתר הנצחה

שטח אתר הנצחה משטרע היום על כ-570 דונם וכולל 17 בניינים שנותרו מתקופת מחנה הריכוז לשעבר. הוא אחד מאתרי הנצחה הגדולים ביותר בגרמניה. כל שטחו נגיש ומתועד. עיצובו של האתר באיזור מחנה האסירים לשעבר מושפע מסימון מתוות הצריפים ותווי גדר המחנה וגם מחפירות ארכיאולוגיות שבוצעו במקום. גם מיקום הגדרות ומגדלי השמירה סומן. באתר הנצחה אפשר לבקר בחמש תערוכות קבע ובתערוכות זמניות מיוחדות. ארכיון, ספרייה וארכיון פתוח כמו כן מרכז לימודים לפרויקטים וסמינרים מיועדים לאיסוף, תיעוד ומסירת מידע על אודות המקום. במרכז המבקרים שבכניסת האתר ניתן לשכור מדריך קולי, לקבל מידע ולרכוש פירסומים. באמצעות המדריך הקולי הרב-לשוני ניתן ב-112 תחנות בכל שטחו של האתר לקבל מידע נוסף. מידע זה אפשר גם להוריד באמצעות סמארטפון יישומון (KZ-Gedenkstätte Neuengamme)

שטח האתר

שטחו של אתר הנצחה חולק לאיזור הזיכרון ¹ עם אנדרטת הזיכרון הבין-לאומית ² מתחם הזיכרון ובית הנצחה ³ ודרומית משם מרכז התיעוד והתערוכות הגדול. שילים מעגליים מובילים לכל הבניינים המתקנים ההיסטוריים כמו בית החרושת לבנים ⁴, בריכת המעגן ⁵ או הבניינים ששומשו על-ידי הסי"ס. 60 לוחות עם טקסטים ותמונות מסבירים את הסצנה. מדריך סירים ניתן לרכוש במרכז המבקרים שבכניסה הראשית

בית הנצחה

באתר הנצחה נמצא בית הנצחה שעוצב ב-1995. על בדים שאורכם כ-4 מטרים ושמשודרים זה על ידי זה על קירות הבית רשומים כל שמות המתים של מחנה הריכוז נוינגמה הנודעים עד כה. 23,395 השמות מסודרים לפי תאריך הפטירה. לקראת סוף המלחמה טורי השמות נעשים ארוכים יותר ויותר מיום ליום. לקורבנות ששמותיהם לא ידועים מוקדש חדר נוסף שבו מאוכסנים בדים שטרם נדפסו. בחדר צדדי שנשקף על אנדרטת הזיכרון הבין-לאומית מוצגים בארגזי-ראווה מעץ מעתקים של ספרי המתים ממרפאת מחנה האסיים

תערוכות

ארבע מתוך חמש תערוכות הקבע מוצגות בבניינים היסטוריים. התערוכה החמישית ממוקמת בשטח מחצבת החרסית לשעבר על שרידי הקיר של בית-הסוהר שנהרס ב-2006. מעבר לכך ניתן לראות תערוכות זמניות שמעשירות ומעמיקות את נושאי תערוכות הקבע. נוינגמה 1938-1945 וסיפורו אחר מכן ⁷ שמוצגת במגורי האסירים לשעבר, תערוכת הלימודים 'מקום עבודה מחנה הריכוז נוינגמה: הס"ס במחנה' שמוצגת במוסכי הס"ס לשעבר ⁸ והתערוכות המשלימות 'עבודה והשמדה: עבודת כפייה במחנות הריכוז בייצור לבנים' שמוצגת בבית-החרושת לבנים לשעבר ⁴ ו'גיוס לכללת המלחמה: עבודת כפייה במחנות הריכוז בתעשיית החימוש' במפעלי-ואלתר' לשעבר ⁹ והתערוכה 'בתי סוהר ואתרי הנצחה: תיעודה של סתירה' שמוצגת ⁶ על שרידי הקירות של בית הסוהר לשעבר

הצעות באתר הנצחה

אתר הנצחה במחנה הריכוז לשעבר נוינגמה הוא היום מקום לימודים ומפגשים בעל חשיבות בין-לאומית שמציע אפשרויות רבות לעיסוק בעבר ובהווה. מבקרים ומבקרות יכולים לקבל מידע בסירים מודרכים ובתערוכות ויש היצע רצוף של ימי פרויקטים ולימודים ואפשרויות להשתלמויות מקצועיות. צוות אתר הנצחה מפתח חומרים דידיקטיים ללימודים היסטוריים ופוליטיים מזווית ראייה גרמנית, דו-לאומית ורב-לאומית. כמו כן אתר הנצחה מאפשר למידה חקרנית בתערוכותיו, בחדרי הסמינרים ובסדנאות שבמרכז הלימודים ¹⁰ ובארכיון הפתוח והדיגיטלי ⁸. להעמקת חווית הביקור במקום ולמחקרים מדעיים ניתן להשתמש בארכיון המדעי ובספרייה. אתר הנצחה מקיים באופן סדיר אירועי זיכרון בין-לאומיים ושירות עם ניצולים

המחלקה הפדגוגית

צוות המחלקה הפדגוגית של אתר הנצחה מעניק לקבוצות מבקרים-מבוגרים ובני נוער כאחד - שהזמינו את שירותיו מראש את מידע לגבי היסטוריית המקום בהתחשבות מיוחדת בגורל האסירים. הצעות בתי-שלום כוללות אירועים שאורכים בין שתיים ל-5 שעות ונעים בין שיחת מוזיאון ליום פרויקטים שלם. הן מעודדות את מגוון השיטות ללמידה עצמאית על-ידי המשתתפים, את סירים עצמאיים בשטחו רחב הידיים של האתר ואת עיסוק אינטנסיבי בנושאי התערוכה. ניתן להזמין סירים מודרכים לקבוצות דרך שירות המוזיאונים המבורג טל' 040 428 131-0 www.museumsdienst-hamburg.de

מרכז הלימודים

ימי הלימודים של מרכז הלימודים ואירועים שאורכים מספר ימים פונים למבוגרים ולבני נוער כאחד ומאורגנים לרוב בשיתוף פעולה הדוק עם גורמים בחינוך הנוער והמבוגרים שאינם פועלים במסגרת בתי הספר. מרכז הלימודים מקיים כנסים, סדנאות, השתלמויות מקצועיות וסמינרים גם בשיתוף פעולה עם מוסדות אחרים בגרמניה ובחוצה לה. לצד מפגשים בין בני נוער ותוכניות לחילופי תלמידים מרכז הלימודים מארגן גם מחנות עבודה בין-לאומיים. את הצעותיו ושירותיו של מרכז הלימודים ניתן להזמין דרך אתר הנצחה במחנה הריכוז לשעבר נוינגמה טל' 040 428 131 543 studienzentrum@kb.hamburg.de או באינטרנט

סירים מודרכים ניתן להזמין כל הזמן. למידע נוסף ראה בדפוסת ובאתר האינטרנט אתר האינטרנט של אתר הנצחה במחנה הריכוז לשעבר נוינגמה מספק מידע על אודות המקום, התערוכות השונות, הצעות חינוכיות אקטואליות, אירועים, סירים מודרכים, מחקרים, פירסומים, קישורים ופעולות ברשתות החברתיות www.kz-gedenkstaette-neuengamme.de סיור ווירטואלי בתערוכות כולל כל החומרים להעמקת הידע גם להורדה ניתן למצוא באתר www.neuengamme-ausstellungen.info

נגישות

למעט בית הנצחה שהוקם ב-1981 הכניסה לכל הבניינים שפתוחים לציבור אפשרית גם למבקרים נכים שנעזרים בכיסא גלגלים